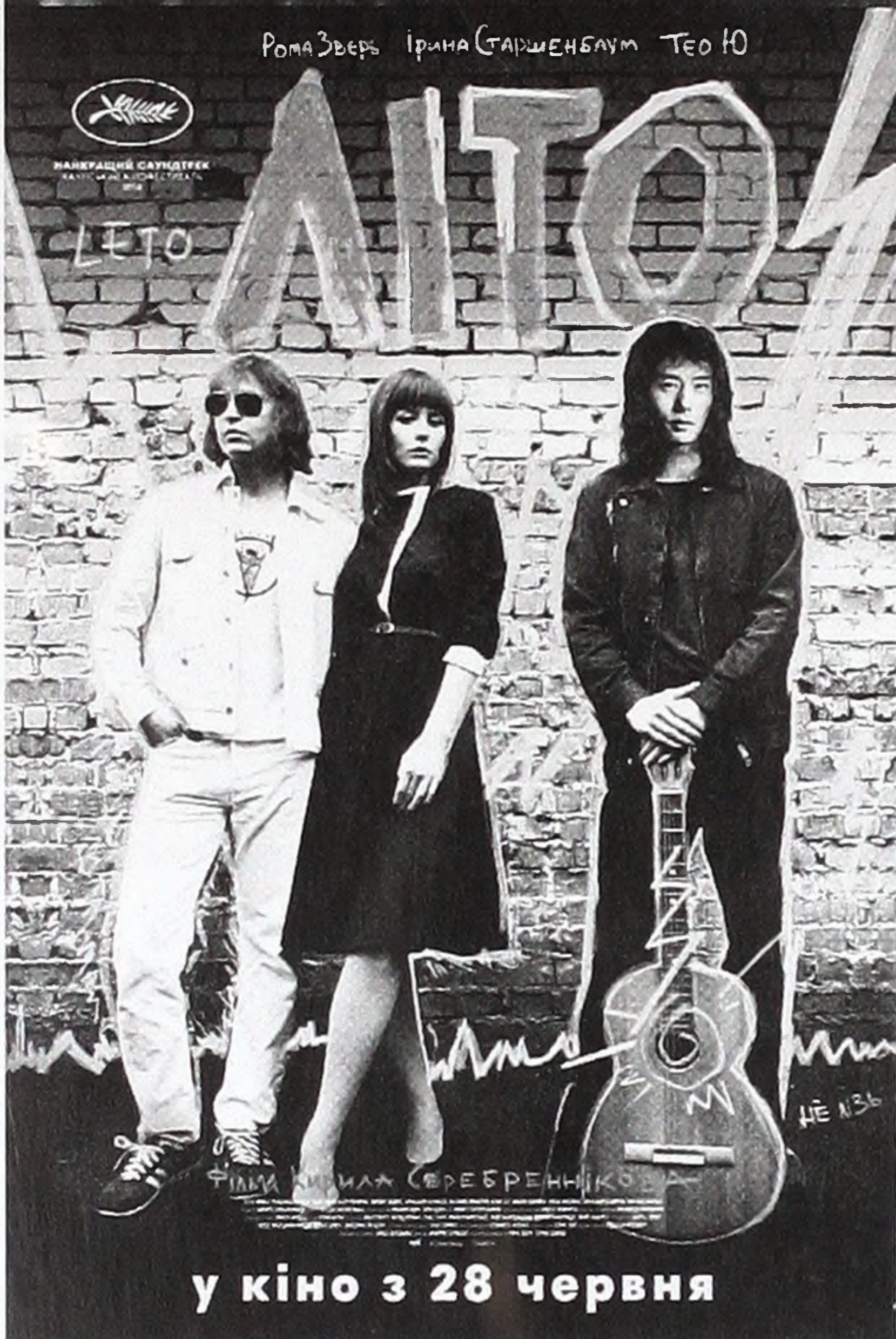

Вільне «Літо» невільного Серебреннікова

Анна Крисальна

Постер до фільму «Літо».

Кирило Серебренніков – режисер, художній керівник московського театру «Гоголь-центр», володар «Тефі» (1999), лауреат Міжнародної премії ім. Станіславського (2005), призу ім. Франсуа Шале (2016). Він славиться як елітарний і модерновий митець, чиї вистави і фільми мають нову образну мову, з театрального помосту режисер говорить про гостросоціальні проблеми: «Ідіот» (2013), «(М)ученик» (2014), «Машина Мюллер» (2016); має активну громадянську позицію: брав участь у протестних акціях «Стратегія-31», «За чесні вибори!», підписував відкритого листа із закликом до звільнення з-під варти московської юристки Світлани Бахміної та учасниць групи «Pussy Riot», а у 2015 році прокоментував російське телебачення як «брехню і пропаганду» і висловив думку, що країна «живе в телевізійній реальності і цій дійсності сліпо вірить»¹. Росія, як

¹ <https://www.gq.ru/lifestyle/kirill-serebrennikov-eto-dazhe-horosho-chtosejchas-nam-ploho>

Віктор Цой у фільмі «Літо». Режисер Кирило Серебренніков. Росія, 2018.

«Літо»

Жанр: біографічна драма, мюзикл

Режисер: Кирило Серебренніков

Сценаристи: Михайло Ідов та Лілі Ідова

У головних ролях: Тео Ю, Роман Білик, Ірина Старшенбаум

Оператор: Владислав Опельянц

Композитор: Ілля Демуцький

Кінокомпанія: Nure Film, KinoVista, Росія. 2018

спадкоємиця тоталітарного режиму, не вітає громадян з такими поглядами. Тож весною 2017 року було відкрито кримінальну справу у зв'язку з розкраданням державних коштів, яка отримала назву «театральна справа Студії номер 7». Цілком зрозуміло, що вона сфабрикована, адже слідство приховує деталі й не бере до уваги, що насправді прем'єра вистави «Сон літньої ночі» відбулася в листопаді 2012-го. Слідчі органи запевняють, що виставу, на створення якої виділено кошти, не поставлено. А це неправда, адже існують незаперечні докази – продані квитки, і вкотре «Гоголь-центр» закриває театральний сезон саме цією виставою, що стала символом підтримки режисера і нескореності духу. На захист у Басманний районний суд Москви прийшла підтримати режисера прогресивна інтелігенція з відкритим листом до влади, а Лія Ахеджакова влучно зауважила: «Живемо в дикому абсурді!»² Прикро усвідомлювати, що автор фільму про вільних людей в епоху несвободи, подарувавши нам дві години суми й радості, сам перебуває в неволі. Прикро, коли інтерес до стрічок викликаний скандалами довкола їхніх авторів. Але «Літо» – це самодостатня робота, на яку чекали й ті, хто стежить за творчістю режисера, й ті, хто любить рок 1980-х. Міжнародна прем'єра стрічки відбулася на 71-му

² <https://www.svoboda.org/a/29053682.html>

Каннському МКФ, де фільм здобув приз за найкращий саундтрек (Рома Зверь і Герман Осипов).

На екрані – літо 1981 року, Ленінград. Рок-зірка андеграунду Михайло Науменко знайомиться з петеушником Віктором Цоєм. Вони ще не уявляють, яку важливу роль відіграють у житті один одного. Майк стане саме тією людиною, що відкриє світові Цоя: зніміє запис першого альбому «45» (1982) і влаштує початківців-музикантів до Ленінградського рок-клубу. Між ними – дружина Майка Наталя і, що найважливіше, музика.

Попереду – 1986 рік, коли Цой зніметься в дипломній роботі київського студента Сергія Лисенка «Кінець канікул», що вплине на подальшу кар'єру музиканта. Попереду – альбоми «Група крові» (1988), «Зірка на ім'я Сонце» (1989). А також «Золотий Дюк» на Одеському КФ як кращому артисту СРСР та 1990 рік, коли група збере в Москві «Лужники». Поки що перед нами не гурт «Кіно», а гурт «Гарін і Гіперболоїди» – молоді початківці й романтики. Михайло Науменко – вже популярний музикант, лідер гурту «Зоопарк», якому випаде стати останнім романтиком російського року. Він був першим музикантом у СРСР, який поєднав у своїй творчості англо-американську рок-традицію з текстами в жанрі «побутового» реалізму. Він не просто переклав на російську «The Rolling Stones», «The Beatles», «Jefferson Airplane», а зумів точно перенести естетику заходу до рідного Пітера. Однак таку творчість не варто розцінювати як плагіат, це радше спосіб засвоєння чужої музично-поетичної традиції на радянському ґрунті. Унікальність Майка в тому, що він чи не єдиний з головних рокерів країни знайшов точну інтонацію і почав говорити зі слухачем живою, хоча часом і кострубатою невігядливою мовою.

Музично він так само стояв осторонь: навіть отримавши доступ до більш-менш сучасної техніки, не став радикально змінювати звучання. Брудний мимоволі, первісний звук; два-три акорди – естетика панка, естетика, яку після Майка Науменка ніхто не повторить. Ці пісні залишаються музичними документами епохи. Не схожий ні на кого, самотній романтик і подвижник-ідеаліст, якому вдалося «приручити» англосаксонський рок-н-рол і надати йому національного забарвлення.

Вітчизняний рок широка публіка перестала слухати в рік смерті Науменка; те, що повернулося через десяток років на радіохвилі, і музичне ТБ було «російським роком» лише за назвою, але не лірикою та духом. Ще перед появою стрічки існувало чимало неоднозначних думок стосовно правдивості зображуваних подій. Так, Борис Гребенщиков, прочитавши сценарій фільму, висловився, що той не має нічого спільного з реальними подіями³. (У стрічці персонажеві Бориса Гребенщикова відведено епізодичну роль у виконанні Олександра Кузнецова, який з'являється на кілька хвилин в образі лідера гурту «Акваріум» тих часів, яким він був показаний у стрічці Олексія Учителя «Рок», 1987.) Неоднозначний герой, який є

своєрідним містком між глядачем і фільмом, «Скептик», який в камеру додає: «На Цоя совсем не похож!» і завше має при собі табличку, на якій кров'ю написано поверх газети «Правда»: «Этого не было». А петербурзький рок-музикант і промоутер Дмитро Ашман вважає, що атмосферу 80-х передано цілком правдоподібно⁴.

З огляду на такі полярні думки, лишалося дочекатися фільму на великих екранах.

Першим відкриттям було те, що фільм насправді не про Віктора Цоя. Так, він є у сюжеті, але основною лінією є життя і творчість Майка Науменка. Цой – більше дотичний персонаж, який допомагає розкрити ліричного героя, лідера гурту «Зоопарк». Також у фільмі не йдеться про романтичні стосунки між Цоєм та Наталією, на екрані бачимо радше ніжню дружбу, ніж любовний трикутник. Негативним моментом став український дубляж. Оскільки, по-перше, це кіно фестивалне, а по-друге, глядач хотів почути голос Цоя у фільмі. Натомість його переозвучили, а оригінальними лишилися лише пісні. І це завадило передати повною мірою атмосферу, втрачається відчуття реального Цоя на екрані.

Автори фільму розкуті й професійні. Тож незаперечною перевагою фільму є ніжно знятий, переважно у чорно-білій гамі, простір кадру, що періодично перетворюється на майданчик експериментального театру, за яким віртуозно встигає оператор В'ячеслав Опельянец.

У стрічці немає жодного негативного героя, а навколишня радянська дійсність – це розмиті інтер'єри, і проступає вона із сутінок лише для того, щоб потім знову розсіятися від перших акордів пісень гурту «Гарін і Гіперболоїди».

Стосовно візуальної схожості Цоя. Вона сумнівна. За певних ракурсів його можна впізнати, але схожість корейського актора Тео Ю та Цоя тут більше внутрішня. Оскільки Тео Ю не знає російської, то його гра і голос (Денис Клявер; вокал – Петро Погодаєв), дисонують, і складається враження цілковитої беземоційності героя. Це стосується й манери руху Цоя, його темпераменту.

А ось Майка Науменка дуже правдоподібно втілює фронтмен гурту «Звірі» Роман Білик. Їхня схожість не лише зовнішня, а й внутрішня.

Не варто очікувати від фільму документальної достовірності, адже це ігровий фільм і дуже авторський. У титрах підкреслено, що стрічку знято за мотивами спогадів Наталі Науменко, а для підсилення емоційності додано сцени, героїв та події, будь-які збіги яких з реальністю – випадкові.

Отже, важко визначити, про що ця робота. Очевидно, це фільм-автобіографія стосунків подружжя Науменків (без документальної достовірності) і мюзикл – освідчення в любові рок-андеграуду 1980-х.

Лишається додати: цьому фільму потрібен глядач. Не фестивалний, який шукатиме документальності подій. А той, який дістане насолоду від концерту старої, улюбленої, завченої змолоду напам'ять музики, що пролунала так по-новому, ніби вперше.

³ https://www.youtube.com/watch?v=_inVuKlKlVc

⁴ <https://www.svoboda.org/a/29274929.html>